LAUSUNTO

Helsinki 15.10.2026

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: HE 109/2026 vp

Asia: Hallituksen esitys yleistukilain, työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Kirsi Marttinen, kirsi.marttinen@soste.fi, 050 531 4244

edunvalvontapäällikkö Anne Perälahti, anne.peralahti@soste.fi, 050 411 1734

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTEn kanta tiivistettynä

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitykseen yleistukilain, työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta.

SOSTE kannattaa lakiesityksen tavoitteita kannustaa kielen oppimiseen ja työllistymiseen, vahvistaa Suomeen muuttaneiden omaa vastuuta kotoutumisesta sekä varmistaa tarpeita vastaaviin palveluihin pääsy kohtuullisessa ajassa, mutta katsoo, ettei nyt esitetyt lakiehdotukset vastaa näihin tavoitteisiin.

Tavoite nopeammasta työllistymisestä ja kielitaidon parantumisesta on sinällään kannatettava. Olisi kuitenkin toivottavaa, että näihin tavoitteisiin pyrittäisiin parantamalla palveluja ja palkitsemalla etuuden saajan omasta aktiivisuudesta, ei leikkausten kautta.

SOSTE ei kannata esitettyjä lakimuutoksia, sillä ne heikentävät toimeentuloa ja yhdenvertaisuutta, lisäävät lapsiperheiden köyhyysriskiä sekä monimutkaistavat sosiaaliturvaa ja kasvattavat julkisia menoja. SOSTEn arvion mukaan kielen oppimisen, työllistymisen ja kotoutumisen tavoitteita ei saavuteta esitetyillä keinoilla. Keinot eivät ole oikeasuhtaisia, sillä niiden kielteiset vaikutukset ovat merkittäviä suhteessa vähäisiin tai epävarmoihin hyötyihin.

Esitettyjen keinojen vaikutukset ja yhdenvertaisuus

Lakiesityksessä todetaan, ettei taloudellisten kannustimien vaikutuksesta maahanmuuttajien kielenoppimiseen voida tehdä selkeitä johtopäätöksiä. Työllisyysvaikutuksen arvioidaan jäävän noin pariin sataan henkilöön vuodessa, lisäksi työttömyyspoistumista (n. 240 henkilöä) vain osa tapahtuisi avoimille työmarkkinoille. Työllisyysvaikutusten arvioinnissa on hyödynnetty tutkimustuloksia Tanskassa tehdyistä uudistuksista, mutta todetaan, että tulosten soveltamiseen liittyvät huomattavat epävarmuudet. Lisäksi THL on nostanut esiin, että tanskalaisten tutkimusten perusteella etuusleikkaukset ovat aiheuttaneet myös lasten köyhyyden ja rikollisuuden lisääntymistä, heikompaa kouluttautumista sekä heikentäneet naisten terveyttä.

Esityksen vaikutukset kohdistuvat pääosin kolmansista maista muuttaviin. Lakiesityksen eräs merkittävimmistä ongelmista onkin se, että se asettaa kolmansista maista muuttaneet eri asemaan perustuslain kieltämän syyn nojalla ilman hyväksyttävää perustetta. Esityksen kaikkien tavoitteiden toteutukseen liittyy huomattavia epävarmuuksia, tai tutkimusnäyttö puuttuu kokonaan.

Kielitaitoedellytyksen osalta SOSTE pitää tavoitetasoa korkeana, sillä esityksessäkin on todettu, että alle kolmannes kotoutumiskoulutuksen päättäneistä saavuttaa tason B1.1. Kyse ei ole oppijoiden motivaatiosta tai ahkeruudesta, vaan oppimistuloksiin voivat vaikuttaa myös esimerkiksi aiempi koulutustausta, terveydelliset seikat, sota- ja pakolaistausta, oppimisvaikeudet tai muu haastava elämäntilanne. Asetettu taso ei ota näitä kielenoppimiseen vaikuttavia taustatekijöitä huomioon, joten ihmiset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa keskenään.

Toimeentulon riittävyys ja uudistusten yhteisvaikutukset

Kotoutumistuki olisi vuoden 2026 tasossa noin 77 euroa kuukaudessa tavanomaista yleistukea pienempi ennen veroja. Arvioissa todetaan, että tasoero tavanomaiseen yleistukeen ei ole kovinkaan merkittävä. Tämä vähättelee kymmenien eurojen leikkauksen vaikutusta pienituloisille ihmisille ja heidän lapsilleen. Ulkomaalaistaustaisten ulkomailla syntyneiden lasten pienituloisuusaste oli 52,3 prosenttia vuonna 2024, ja esityksessä arvioidaan, että uudistus voi kasvattaa sitä edelleen.

Kun tulot ovat hyvin pienet, niin leikkaus on jo merkittävä esim. kuukauden ruokabudjetissa. Lakiesitys ohjaa etuudensaajia viimesijaiseksi tarkoitetun toimeentulotuen saajiksi.

Toimeentulon heikentyminen kohdistuisi suhteellisesti useammin naisiin. SOSTE katsoo, että kielteisten tasa-arvo- ja lapsivaikutusten vähäisyyttä ei voida perustella oletuksella, että epävarmat kielitaito- ja työllisyyshyödyt toteutuvat.

Lakiesityksessä on kuvattu nyt ja aiemmin tehtyjen lakiesitysten yhteisvaikutuksia hyvin suppeasti ja puutteellisesti. SOSTE katsoo, että yhteisvaikutusten (asumistuen ja perustoimeentulotuen tason leikkaukset, sekä kotihoidon tuen Norjan malli) arviointi olisi tehtävä perusteellisemmin, jotta voidaan selvittää, kohdentuvatko ne kohtuuttomasti samoille henkilöille. Perusturvan riittävyyden arvioinnissa perusturva on todettu jo aiemmin riittämättömäksi kohtuulliseen minimikulutukseen.

Palvelujen saatavuus ja yksilölliset tarpeet

Palveluun pääsyn takuuajan säätäminen on perustelua ja kannatettavaa. Toimeenpanon kannalta on toivottavaa, ettei tästä takuuajasta kuitenkaan tule ohjaavaa aikarajaa, eikä alueet, joissa palveluun pääsyn aika on ollut huomattavasti lyhyempi, tule jatkossa pidentämään aikoja. SOSTE toteaa, että kuuden kuukauden takuuaika on kuitenkin kotoutujan näkökulmasta varsin pitkä. Kaikilla ei ole yhtäläisiä valmiuksia esimerkiksi omaehtoiseen kielen opiskeluun, ja tämä koskee erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevia, kuten lukutaidottomia. Siksi SOSTE on esittänyt takuuajaksi neljää kuukautta.

Kotoutumisen kannalta oleellista on, että tarjottu palvelu vastaa yksilön tosiasiallista palveluntarvetta. Tässä asiantuntevalla palvelutarpeen arvioinnilla on tärkeä rooli. On varmistettava, että työvoimaviranomaisella on tarvittava osaaminen ja asiantuntemus maahanmuuttajien palveluntarpeen arvioimiseksi. Palveluiden hankinnassa tulee ottaa huomioon maahanmuuttajien työllistymisen edistämisen erityispiirteet. Lisäksi tulee varmistaa, että palveluita on tosiasiallisesti saatavilla.

Opintoihin hakeutumiseen ohjaaminen ei yksin varmista koulutuksen alkamista. Palvelujen on vastattava yksilöllistä tarvetta, ja kielikoulutuksen sekä kielitaidon osoittamisen on oltava yhdenvertaisesti saavutettavia. SOSTE on huolissaan, että tämä ei tule toteutumaan, sillä jo tällä hetkellä ollaan tilanteessa, missä ihmiset voivat joutua odottamaan kielikoulutukseen

pääsyä pahimmillaan jopa vuoden. Kotoutumisesta on leikattu jo kymmeniä miljoonia, viimeisimmäksi juuri maahanmuuttajien kielenopetuksesta.

Toimeenpanon kustannukset ja etuuskäsittelyn sujuvuus

Esitetyt muutokset tuovat kustannuksia viranomaisille. Tietojärjestelmämuutosten kertaluonteisten kustannusten yhteenlaskettu määrä on yli 900 000 euroa (ml. KELAn kustannukset). Lisäksi asumisajan, kielitaidon ja poikkeusperusteiden selvittäminen lisää viranomaistyötä ja voi pitkittää etuuskäsittelyä. Esityksen mukaan kotoutumistukea koskeva kokonaisuus kasvattaisi julkisia menoja noin 9,6 miljoonaa euroa vuodessa täysimääräisessä vaiheessa. Lisäksi muutokset monimutkaistavat sosiaaliturvajärjestelmää ja lisäävät neuvonnan ja ohjauksen tarvetta.

SOSTE pitää myönteisenä, että esitykseen on lisätty mahdollisuus myöntää kotoutumistukena maksettava yleistuki väliaikaisesti edellytysten selvittämisen viivästyessä. Myönteistä on myös maksuttoman YKI-kokeen kohderyhmän laajentaminen.